

Malmö Konserthus

Onsdag 27 oktober 2010 kl 19.30

Gästspel

Malmö Operaorkester Malmö Operakör

JOSEPH SWENSEN dirigent

YANA KLEYN sopran (ersätter Kari Postma)

JONAS SAMUELSSON baryton

LENNART STENKVIST presentatör

Anders Hjortvall konsertmästare

FREDERICK DELIUS (1862-1934)

The Walk to the Paradise Garden / 11 min

ALBAN BERG (1885-1935)

Sieben frühe Lieder / 17 min

Nacht

Schilflied

Die Nachtigall

Traumgekrönt

Im Zimmer

Liebesode

Sommertage

CHARLES IVES (1874-1954)

Central Park in the Dark / 11 min

PAUS

WILHELM STENHAMMAR (1871-1927)

Ett folk / 35 min

Folket

Sverige

Medborgarsång

Soldatsång

Åkallan och löfte

Malmö Konserthus

Onsdag 27 oktober 2010 kl 19.30

JOSEPH SWENSEN dirigent

Joseph Swensen etablerade sig snabbt som en skicklig dirigent och engageras idag world wide. Framgångarna som gästdirigent i förstklassiga orkestrar i Europa och USA har avlöst varandra. Han var chefdirigent för Scottish Chamber Orchestra 1996–2005 och är nu orkesterns dirigent emeritus. Tillsammans har de turnerat i Europa, USA och Fjärran Östern. De har framträtt på Mostly Mozart-festivalen i New York, Tanglewood- och Raviniafestivalerna i USA, Barbican Centre och BBC Proms i London samt Concertgebouw i Amsterdam. Swensen och SCO har gjort en rad inspelningar på skivbolaget Linn Records, bl a musik av Sibelius, Mendelssohn, Brahms, Prokofjev (med Swensens egen orkestrering av Cinq mélodies) och Dvorák har kommit ut på CD. Swensens intresse för nutida musik har resulterat i att kompositörer som James MacMillan, Einojuhani Rautavaara, Karin Rehnqvist och Eleanor Alberga tillägnat honom och SCO flera verk. Mellan år 2000 och 2003 var Joseph Swensen förste gästdirigent i BBC National Orchestra of Wales. Sedan december 2005 är han chefdirigent för Malmö Operaorkester.

Joseph Swensen är amerikan, född i New York med norsk-japanska rötter, men är sedan många år bosatt med sin familj i Köpenhamn. Han studerade violin och dirigering vid Juilliard School och inledde sin karriär som violinist. Han var mycket framgångsrik och ständigt efterfrågad runtom i världen. Det händer fortfarande att han framträder på violin med Scottish Chamber Orchestra och andra orkestrar han har ett nära samarbete med. Han ägnar numera en hel del tid åt egna tonsättningar.

Foto: Kennet Ruana

MALMÖ OPERAORKESTER

Fram till 1991 var Malmö SymfoniOrkester också operaorkester här i staden. När tiden var mogen för gamla Malmö Stadsteater att delas upp i fyra olika konstnärliga grenar blev MSO en renodlad symfoniorkester och på Malmö Opera formades snabbt en temporär operaorkester. När sedan statliga medel garanterades bildades en helt ny orkester under början av 1990-talet. Således kan man säga att Malmö Operaorkester är en ung orkester både sett till sin historik, sina medlemmars ålder och till sin mentalitet. Operaorkestern, som idag består av 62 musiker, spelar framför allt på operans föreställningar men ger också egna konserter och spelar in skivor. Två av dessa (ännu inte utgivna) har gjorts tillsammans med chefsdirigent Joseph Swensen.

MALMÖ OPERAKÖR

Malmö Operakör består av 36 solistiskt utbildade sångare. Många gånger har körens medlemmar egna roller i olika operor och musikaler. Kören har också en stark scenisk funktion i uppsättningarna, stark scennärvaro och snabb utantill-inlärningsförmåga är viktiga egenskaper hos koristen. Men mest betydande är naturligtvis den koriska klangen och Malmö Operakör håller mycket hög klass. Arbetsuppgifterna är mycket varierande och omfattar opera, musikal och konserter av olika slag. Medlemmar ur både dam- och herrkören utför ofta solistroller i operans uppsättningar.

Alexei von Jawlensky

Egon Schiele

Peder Severin Krøyer

Georges Braque

Piet Mondrian

Gustave Caillebotte

*Det är skam, det är fläck på Sveriges banér,
att medborgarrätt heter pengar.*

*Det är skam att sitta som vi ha gjort
och tempel åt andra hälvfa,
men kasta stenar på egen port
och tala ondt om oss själfva.
Vi tröttnat att blöda för egen dolk,
att hjärtat från hufvudet skilja;
vi vilja blifva ett enda folk,
och vi äro och bli det vi vilja.*

Soldatsång

*Så trumman pojkar! Framåt, gå på!
Hurra för Sverige och kungen!
Hurra för riksdan, där gubbarna stå
och knacka med klubban och hjässorna klå
och hosta och titta i taket, det grå,
för de få släppa till pungen!*

*Men gäller det stupa för folk och kung
och färga med blod en drifva,
då blir man ej vägd som en penningepung,
då duger man nog både gammal och ung.
Rätt så, kamrater! Stäm upp och sjung!
Ett folk, det vilja vi blifva.*

*Vi vilja blifva en örn, som törs
trygg hvila i eget rede.
Låt åskorna rulla, när trumman rörs,
där bland hållarna grå vår fana förs!
Vi vilja blifva ett folk, som hörs
den dag, det ryter i vrede.*

Åkallan och löfte

*Och ropade trenne grannfolk: Glöm
den storhet du bäddat i jorden!
Jag svarade: Res dig, vår storhetsdröm
om herraväldet i Norden!
Den storhetsdrömmen lyster oss än
att leka i nya bedrifter.
Låt upp våra grafvar, nej, gif oss män
i forskning, i färger och skrifter!*

Ja, gif oss ett folk på ett bråddjups rand,

*där en dåre sin nacke kan bryta.
Mitt folk, det finns annat att bära i hand
än en bråddfull egyptisk gryta.
Det är bättre, den grytan rännar itu,
än att lefvande hjärtat förrostar;
och intet folk får bli mer än du,
det är målet, hvad helst det kostar.*

*Det är bättre af en hämnare nås
än till intet se åren förrinna,
det är bättre att hela vårt folk förgås
och gårdar och städer brinna.
Det är stoltare, våga sitt tärningskast,
än att tyna med slocknande låge.
Det är skönare lyss till en sträng, som brast,
än att aldrig spänna en båge.*

*Jag vaknar om natten, men kring mig är fred.
Blott vattnen storma och sjuda.
Jag kunde i längtan kasta mig ned
likt en bedjande stridsman af Juda.
Ej vill jag tiggja om soliga år,
om skördar och guld utan ände.
Barmhärtiga öde, tänd blixten, som slår
ett folk med år af elände!*

*Ja, drif oss samman med gisselslag,
och blåaste vår skall knoppas.
Du ler, mitt folk, men med stela drag,
och sjunger, men utan att hoppas.
Du dansar hellre i sidenvåd
än tyder din egen gåta.
Mitt folk, du skall vakna till ynglingadåd
den natt du på nytt kan gråta.*

*Må främst du stiga, du dotter af nöd,
som skygg ditt öga vill täcka.
Så älska vi dig, att vore du död,
vår kärlek skulle dig väcka.
Om natten blir sömnlös, om lägret blir hårdt,
vi svika dig ej på den färden,
du folk, du land, du språk, som blef vårt,
du vår andas stämma i världen.*

Programtext Lennart Stenkvist

YANA KLEYN sopran

Yana Kleyn är i början av en karriär som alla förutspår kommer att bli lysande. I år medverkade hon som Mimi i La Bohème i Opera på Skäret, en roll som hon senare denna säsong ska göra i Spanien. Yana är född och uppväxt i Moskva, där hon ursprungligen studerade piano på konservatoriet innan hon övergick till sång. På Benedetto-teatern i Moskva har hon bl a gjort Tatjana i Evgenij Onegin och Lisa i Spader Dam.

JONAS SAMUELSSON baryton

Jonas Samuelsson studerade vid Kungliga Musikhögskolan i Stockholm samt Guidhall School of Music and Drama i London. Han är känd för Malmöpubliken genom sina roller i La fanciulla del West (Jake Wallace), La Somnambula (Alessio) och Jesus Christ Superstar (hög präst). Han framträder även på GöteborgsOperan, där han bl a haft en roll i Turandot och ska medverka i Parsifal. Hans deltagande i Falstaff under festivalen i Aix-en-Provence ledde också till framträdande vid Théâtre des Champs-Élysées i Paris.

LENNART STENKVIST presentatör

Lennart Stenkvist tog studenten på Adolf Fredrik i Stockholm och studerade sedan musikvetenskap och estetik vid universitetet. Efter första lärospånen vid Sohlmans musiklexikon, musikförlaget Edition Reimers och Regionmusiken i Jönköping har han varit chef för Musica Vitae, Umeå Sinfonietta, Helsingborgs Symfoniorkester, Sveriges Radios Symfoniorkester och Malmö SymfoniOrkester. Innehållet i dessa chefsbefattningar har varierat, men genomgående har programsättningen spelat en stor roll. Det har blivit många verk att lyssna på och kombinera till program genom åren. För tillfället vikarierar Lennart som orkesterchef vid Malmö Opera och är också knuten till Musik i Syd som projektledare.

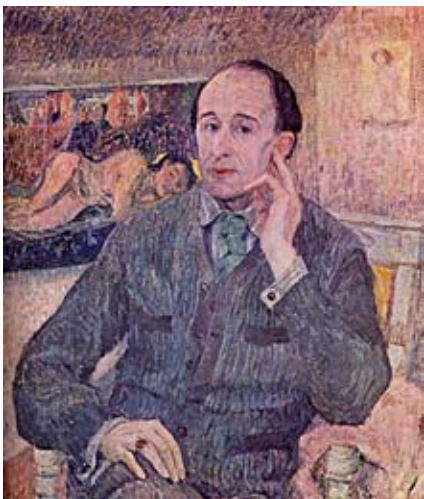

– Som så många andra av orkesterkonserterna i Music Around med temat begynnelse består detta program av musik från 1900-talets början. Det var onekligen en tid då det hände mycket i den musikaliska utvecklingen. Utifrån historieskrivarens perspektiv vill man gärna försöka leta fram tendenser eller riktningar i denna utveckling, hur den ena tonsättaren påverkade den andra eller hur tidsandan fick genomslag i musiken. Detta

program gör precis tvärtom. Det presenterar fyra helt olika stilar och frågan är om tonsättarna ens kände till varandras musik. Det enda gemensamma draget är att de verkade i en tid då det var naturligt att man sökte sig olika vägar, eftersom den dittills dominerande romantiska stilen hade nått sin kulmen.

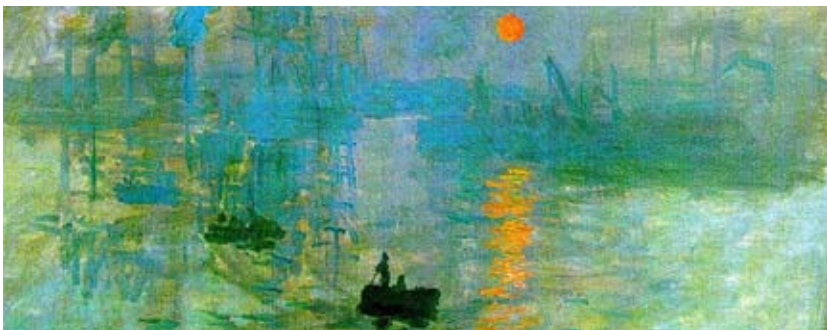
FREDERICK DELIUS *The Walk To The Paradise Garden*

Frederick Delius, porträtt av Jelka Rosen Delius

En av strömningarna vid denna tid har vi valt att kalla för impressionism, eftersom vi tycker oss finna likheter med många målningar i denna stil. Debussy som anses vara frontfiguren för denna musikaliska riktning var inte själv vidare tilltalad över att bli kallad impressionist, men faktum kvarstår att denna musikströmning på något sätt upplevs förmedla ett intryck, skapa en stämning, förklara en känsla eller berättelse. Kännetecken är ofta en tät klangvävnad, en skimrande instrumentation, långa melodilinjer eller klangliga förlopp och skiftande tonala centra. Impressionismens uttrycksmedel spreds utanför Frankrike. I England kom Delius att bli den kanske mest sär- egne impressionisten, även om kvällens verk är ovanligt kraftfullt för att vara av honom.

Det är ett av Delius mest populära korta stycken. Egentligen är det ett mellanspel i operan *A Village Romeo and Juliet* som han skrev 1901, men mellanspelet lades till 1907 inför premiären. Det beskriver ett fantasilandskap, en resa som det älskande paret gör från sommarlika känslan av sina drömmar till den höstliga insikten om sitt öde. Operan handlar om två unga som blir ett par trots att deras släkter står i fejd med varandra. De drömmer om framtiden, men förskjuts och söker sin tillflykt till Paradise Garden. Där inser de att glöden i deras kärlek är viktigare att föredra än ett liv i framtida fattigdom. De äntrar en båt, tätt sammankrupna, som sakta sjunker när den färdas nedströms.

Claude Monet: Soluppgång (bilden är beskuren)

Ett folk (Text: Verner von Heidenstam)

Folket

Profeten Nahum talar så till Ninive, till Assurs konung: "De sofva dina styresmän och dina höfdingar, du förste, bo hvar för sig och ligga stilla; på bergen skingradt är ditt folk, som ingen stämna längre samlar."

Ett folk! Jag skälfver vid det ordet, så fyllt af sånger och af kvidan, af gudars domsrop och af åskor. Jag ryser samman vid det ordet som för ett skyhögt jätteväsen, hvars fot förtrampar mina refben så lätt som jag en sandens mussla
Ett folk, ett folk! Mot skyn stå lågor. I dyster hålväg slamra vagnar, och vilda män med rofdjursfällar och nakna barn och tärda kvinnor, de tåga framåt, fredlöst framåt, och glömma vägen, som de vandrat, och veta ej, hvarfrån de komma. När barnen spörja, svarar ingen. Då stiger ur de äldstes krets, med isgrått skägg och lurfvig mantel, trolsk, enögd, med en korp på skuldran och svärdet draget, undermannen. Han vinkar barderna - och sorgset de sjunga om förgätet urhem, när midnatt stirrar öfver tälten. Han talar - och kring offerstenen, som blodbestruken står vid eken, han ställer nya gudsbeläten och stannar själf som gud ibland dem.

Då växer löfbeskuggadt Birka, där roddarskepp med sång vid åran gladt skära vassen, och i fören står femtonårig fruktad sjökung hos röfvad brud och hälsar hemmet. Snart språket likt en kammardrätt väfs mjukt och följer bröstets andning.

Det ringer helg, och sekler jaga som skyars skuggor öfver landet. Det blir så tyst, så vemodsstilla, som när en klar Johannisnatt tändt himlens sken i sund och fjärdar; men djupt fördold i hjärtats gömmen bor ångest, när bekymren tiga. Mitt folk, din hand är kall, men frossan, som isar dig, är gryningstimmens. De sofva dina styresmän och dina höfdingar, mitt folk, bo hvar för sig och ligga stilla.

Sverige

Sverige, Sverige, Sverige, fosterland, vår längtans bygd, vårt hem på jorden! Nu spela skällorna, där härar lysts af brand, och död blef saga, men med hand vid hand svär än ditt folk som förr de gamla trohetsorden.

Fall julesnö och susa djupa mo! Brinn österstjärna genom junikvällen! Sverige, moder! Blif vår strid, vår ro, du land, där våra barn en gång få bo och våra fäder sofva under kyrkohällen.

Medborgarsång

Så sant vi äga ett fädernesland, vi ärfde det alla lika, med samma rätt och med samma band för både arma och rika; och därför vilja vi rösta fritt som förr bland sköldar och bågar, men icke vägas i köpmäns midt, likt penningepåsar på vågar.

Vi stridde gemensamt för hem och härd, då våra kuster förbrändes. Ej herrarne ensamt grepo sitt svärd, när varnande vårdkase tändes. Ej herrarne ensamt segnade ner men också herrarnes drängar.

WILHELM STENHAMMAR Ett folk

Vilken läsart ska användas när man tar sig an Stenhammars Ett folk? Framför allt den musikaliska, det är en musikdramatisk berättelse. För en operaensemble är det en självklarhet att lyfta fram ett svenskt verk med stor musikalisk kvalitet och dramatisk resning. Verket är ett tidsdokument då det speglar hur den sensoromantiska stilen utvecklades. Det var det rådande uttryckssättet i Sverige vid 1900-talets början och därför var det naturligt för Stenhammar att fördjupa detta uttryck i ett Sverige som inte direkt tillhörde de samtida kontinentala kulturella strömningarna.

Även texten är ett barn av sin tid, som på ytan framstår väldigt storvulen och chauvinistisk för oss, men vi måste sätta på oss rätt historieglassögon. Den fria rösträtten var ännu inte införd i Sverige och medborgarsången är en svidande uppgörelse med det rådande systemet. Från Stenhammars sida är det en klar markering att det både är män och kvinnor som sjunger, den kvinnliga rösträtten kom först 1921. Kraften för allas likhet hämtar Heidenstam ur det faktum att vi alla byggde upp landet när vi följde efter inlandsisens färd norrut. Som ett folk byggde vi upp landet och som ett folk ska vi försvara det och också påverka dess utveckling. Tanken på en svensk gemenskap var ett speciellt förhållningsätt som löpte vidare in i Per Albins Folkhems-tanke, om än med mildare nationella förtecken. Svenskheten manifesteras då mer i sången Sverige, "fall julesnö och susa djupa mo" -"brinn österstjärna genom

junikvällen". Bättre kan väl inte vårt nationalmodus (kynne) formuleras. En bild vi fortfarande bär med oss, som förstärks av Stenhammars nordiskt ljusa körsats och som gör att vi ser med ett förlåtande skimmer på de andra textraderna i sången. Med samma förlåtande skimmer som vi måste betrakta hela texten.

P.S. Koper: Hipp, hipp hurra! Konsträsfest i Slagen

Det är framför allt de två yttersatserna, Folket och Åkallan och löfte, som utgör den riktiga musikdramatiken, där Stenhammars hela skicklighet kommer fram. Orkestern kommenterar den storslagna texten, solopartiet får en deklamatorisk sångbarhet och kören skapar en storslagen höjdpunkt i sista satsen. Själva musiken till Medborgarsången och Soldatsången måste ses som kongeniala genremässiga kommentarer till texten, även om soldatsången rymmer en hel del ironi. Sverige fungerar som en vilopunkt i den övergripande dramaturgin, men också som ett ställe man återvänder till i minnet under lyssnandet på resten av verket.

ALBAN BERG Sieben frühe Lieder

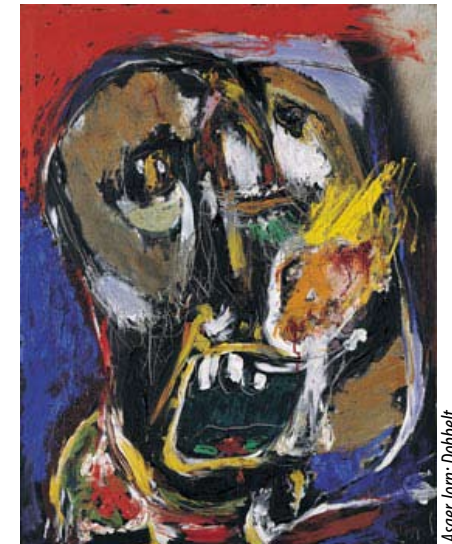
En annan strömning var expressionismen, som i sitt sökande efter starka uttryck och starka färger också bröt ner det figurativa (läs: tonaliteten). Framsta förespråkare för denna riktning var Arnold Schönberg med verk som bl a Erwartung och Pierrot Lunaire. Schönberg var lärare till Alban Berg och har vittnat om att när Berg först kom till honom var han helt och hållet en sångtonsättare. "Han var inte förmögen att tänka annat än i en melodilinj - omsider ska jag nog lyckas lära honom att instrumentera." Att så skedde står helt klart när man lyssnar på de fantastiska orkestersatserna i operorna Wozzeck och Lulu. Men det är viktigt att komma ihåg att

Berg hämtade sin inspiration ur sången och att således hans tidiga sånger, skrivna 1905-1907, visar mycket på hans framtida utveckling. Här finns typiska expressionistiska drag, framför allt en väldigt stark kromatik som gör det svårt för lyssnaren att hitta den tonala basen, de snabba dynamiska utbrotten och förändringarna i ackompanjemanget, den utmejslande instrumenteringen som tydliggör varje instrument. Det är värt att nämna att Berg själv orkestrerade sitt pianoackompanjemang 1928.

Sieben frühe Lieder

Nacht (Text: Carl Hauptmann)

*Dämmern Wolken über Nacht und Tal,
Nebel schweben, Wasser rauschen sacht.
Nun entschleiert sich's mit einemmal:
O gib Acht! Gib Acht!
Weites Wunderland ist aufgetan.
Silbern ragen Berge, traumhaft groß,
Stille Pfade silberlicht talen
Aus verborg'nem Schoß;
Und die hehre Welt so traumhaft rein.
Stummer Buchenbaum am Wege steht
Schattenschwarz, ein Hauch vom fernen Hain
Einsam leise weht.
Und aus tiefen Grundes Dusterheit
Blinken Lichter auf in stummer Nacht.
Trinke Seele! Trinke Einsamkeit!
O gib Acht! Gib Acht!*

Asger Jom: Dobbelt

Shilfied

(Text: Nikolaus Lenau)

*Auf geheimem Waldespfade
Schleich' ich gern im Abendschein
An das öde Schilfgestade,
Mädchen, und gedenke dein!*

*Wenn sich dann der Busch verdüstert,
Rauscht das Rohr geheimnisvoll,
Und es klaget und es flüstert,
Daß ich weinen, weinen soll.*

*Und ich mein', ich höre wehen
Leise deiner Stimme Klang,
Und im Weiher untergehen
Deinen lieblichen Gesang.*

Die Nachtigall

(Text: Theodor Storm)

*Das macht, es hat die Nachtigall
Die ganze Nacht gesungen;
Da sind von ihrem süßen Schall,
Da sind in Hall und Widerhall
Die Rosen aufgesprungen.*

*Sie war doch sonst ein wildes Kind,
Nun geht sie tief in Sinnen,
Trägt in der Hand den Sommerhut
Und duldet still der Sonne Glut
Und weiß nicht, was beginnen.*

*Das macht, es hat die Nachtigall
Die ganze Nacht gesungen;
Da sind von ihrem süßen Schall,
Da sind in Hall und Widerhall
Die Rosen aufgesprungen.*

Traumgekrönt

(Text: Rainer Maria Rilke)

*Das war der Tag der weißen Chrysanthemen,
Mir bangte fast vor seiner Pracht...
Und dann, dann kamst du mir die Seele nehmen
Tief in der Nacht.
Mir war so bang, und du kamst lieb und leise,*

*Ich hatte grad im Traum an dich gedacht.
Du kamst, und leis' wie eine Märchenweise
Erklang die Nacht.*

Im Zimmer

(Text: Johannes Schlaf)

*Herbstsonnenschein.
Der liebe Abend blickt so still herein.
Ein Feuerlein rot
Knistert im Ofenloch und loht.
So, mein Kopf auf deinen Knie'n,
So ist mir gut.
Wenn mein Auge so in deinem ruht,
Wie leise die Minuten zieh'n.*

Liebesode

(Text: Otto Erich Hartleben)

*Im Arm der Liebe schiefen wir selig ein,
Am offenen Fenster lauschte der Sommerwind,
Und unsrer Atemzüge Frieden trug er
hinaus in die helle Mondnacht.
Und aus dem Garten tastete zagend sich
ein Rosenduft an unserer Liebe Bett
Und gab uns wundervolle Träume,
Träume des Rausches, so reich an Sehnsucht.*

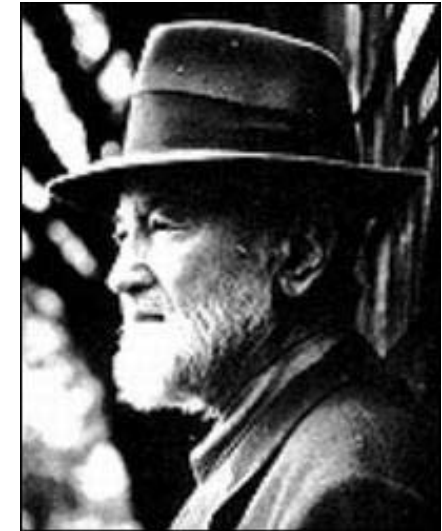
Sommertage

(Text: Paul Hohenberg)

*Nun ziehen Tage über die Welt,
Gesandt aus blauer Ewigkeit,
Im Sommerwind verweht die Zeit.
Nun windet nächstens der Herr
Sternenkränze mit seliger Hand
Über Wander- und Wunderland.
O Herz, was kann in diesen Tagen
Dein hellstes Wanderlied denn sagen
Von deiner tiefen, tiefen Lust:
Im Wiesensang verstummt die Brust,
Nun schweigt das Wort, wo Bild um Bild
Zu dir zieht und dich ganz erfüllt.*

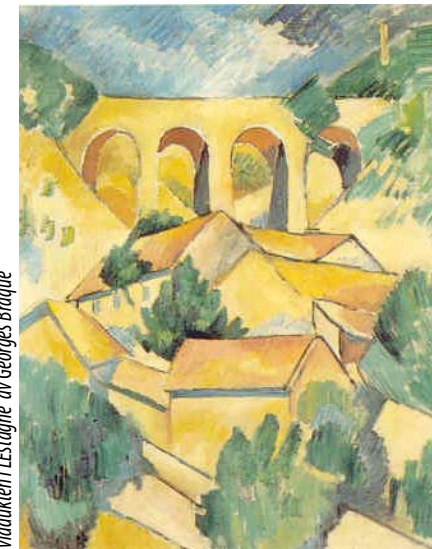
CHARLES IVES Central Park in the Dark

När vi ändå belyser konsttermer som används i överförd bemärkelse till musiken kan vi roa oss med att försöka hitta ytterligare en parallell. Fast denna gång kommer musiken först. Impressionism och expressionism var termer som redan etablerats i konstvärlden innan de överfördes på musiken, men kubismen framträdde i musiken före den kom till konsten. Detta är inte vedertaget, men visst påminner Charles Ives musik - med sin polytonalitet och kollageteknik som bygger på att idéer staplas på varandra - om ett slags "kubism". I vilket fall som helst använder sig Ives av stilistiska grepp som inte skulle bli vedertagna förrän efter drygt 50 år. Liksom renässanssättarna

ren Gesualdo formade Ives i ett stickspår i musikutvecklingen som långt senare skulle bli ihopkopplat med stambanan.

Central Park in the Dark berättar om Manhattan nattetid på 1890-talet och den unge mannen (Ives) var fylld av entusiasm över stadens "landskap". Själva parken beskrivs av en innerlig och flytande, men lågmäld stråkklång. Som från avstånd staplas sedan livets brokighet utanför parken ovanpå denna trolska atmosfär, en häst galopperar, barpianot spelar ragtime medan den populära sången Hello Babe strömmar ut från ett annat vattenhål. Sedan hörs mörkret på nytt, som ett eko över dammen.

viadukten i L'Estagne av Georges Braque